

Tarptautinė knygotyros konferencija Vilniuje

Audronė GLOSIENĖ

Vilniaus universiteto Bibliotekininkystės katedra, Saulėtekio al. 9, 2054 Vilnius, el. paštas: audra.glosiene@kf.vu.lt

1997-ieji, lietuviškosios knygos metai, buvo turtingi renginių pirmosios lietuviškos knygos 450 metų sukakčiai paminėti. Kalbos, literatūros, istorijos ir knygos darbininkai ir mokslininkai, politikai ir diplomatai, apskritai visuomenė ne kartą praėjusiais metais rinkosi į išskilmingus minėjimus, parodų ir monumentų atidarymus, seminarus ir konferencijas įvairiose Lietuvos ir kitų pasaulio šalių vietose. Prieš 450 metų Ragainės kunigo M. Mažvydo užrašyti žodžiai „Broliai seserys, imkit mane ir skaitykit“ buvo turbūt dažniausiai kartojama frazė įvairiuose forumuose ir tribūnose. Abiejose Nemuno pusėse gyvenusiems ir alkusiems mokslo lietuviams ištiesta - lyg duonos rieki - maža knygelė tapo šiandien kultūrų bei tautų santarvės ir tolerancijos simboliu, skatinančiu naujai pažvelgti į tautų, knygų ir jų kūrėjų praeitį, nūdieną ir ateitį.

Tokių siekių vedami 1997 m. rugsėjo 24-27 dienomis į Tarptautinę knygotyros konferenciją Vilniuje susirinko Lietuvos, Lenkijos, Vokietijos, Didžiosios Britanijos, Nyderlandų, JAV ir kitų šalių knygos specialistai. Konferenciją Pirmosios lietuviškos knygos 450 metų sukakties minėjimo valstybinės komisijos lėšomis organizavo Vilniaus universiteto Knygotyros katedra. Jos įkvėpėjas ir pagrindinis organizatorius buvo katedros vedėjas ir Pirmosios lietuviškos knygos 450 metų sukakties minėjimo valstybinės komisijos sekretorius prof. D. Kaunas. Jam talkino docentės E. Macevičiūtė, J. Zinkevičienė, dr. A. Navickienė, kiti katedros darbuotojai ir doktorantai. Konferencija prasidėjo plenariniu posėdžiu Vilniaus universiteto Teatro salėje. Delegatus ir svečius pasveikino Lietuvos Respublikos Seimo ir Valstybinės jubiliejinės komisijos pirmininkas prof. V. Landsbergis. Sveikinimo žodį tarė Vilniaus universiteto prorektorius akademikas B. Juodka, Komunikacijos fakulteto dekanas doc. R. Gudauskas. Jie labai gerai įvertino lietuvių knygotyros mokyklos laimėjimus.

Plenarinių pranešimų perskaitė prof. D. Kaunas. Prelegentas apžvelgė Lietuvos knygotyros mokslo raidą ir nuodugnai išanalizavo jo šiandieninę būklę ir perspektyvas. Pažymėjęs V. Biržiškos, kaip lietuvių mokslinės knygos istorijos pradininko, nuopelnus, D. Kaunas teigė, kad modernioji Lietuvos knygotyra vis dėlto susiformavo po-

kario laikais. Lemiamą reikšmę turėjo tai, kad buvo įsteigta Bibliotekininkystės katedra ir pradėta studijuoti bibliotekininkystės specialybė Vilniaus universitete. Šiandien svarbius knygos istorijos ir nūdienos tyrimus atlieka 1990 m. čia įkurta Knygotyros katedra. Profesorius įvardijo ir kitus mūsų šalies knygos tyrinėjimo centrus, priklausančius mokslinėms bibliotekoms. Iš jų reikšmingiausias ir perspektyviausias yra Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centras. Pranešėjas pabrėžė, jog būtina Lietuvoje atliekamus darbus koordinuoti ir bendradarbiauti. Mokslininkus ir tyrinėtojus sutelkia teminiai moksliniai darbai, iš kurių svarbiausi - Vilniaus universiteto moksliniai darbai „Knygotyra“, perspektyvus Bibliografijos ir knygotyros centro metininkas „Bibliografija“. Mažvydo skaitymai, Knygotyros seminaras ir Biržiškos skaitymai - tai trys kasmet Vilniuje organizuojami moksliniai renginiai, sukviečiantys knygos mylėtojus ir tyrinėtojus iš visos šalies atliktų darbų rezultatams pristatyti, mokslinėms problemoms kelti ir spręsti. Pranešėjas apžvelgė gausią ir įvairią mokslo literatūrą lietuviškos knygos istorijos, visuotinės knygos istorijos, bibliografijos, knygos meno ir kitomis temomis ir pažymėjo, kad ryškėja žymiausias lietuvių knygotyryninkų ateities darbų orientyras - mokslinė lietuviškos knygos istorija.

Atsiradus bemaž kiekvienai naujai informacijos bei komunikacijos priemonei, pranašaujama, jog ateina knygos eros pabaiga. Radijas, televizija, dabar - „Internetas“ neretai suvokiami kaip knygai grėsmę keliantys. D. Kaunas optimistiškai baigė savo pranešimą, sakydamas, kad knygų leidyba, nepaisant elektroninių priemonių plėtros, pasaulyje kasmet didėja, tad „Lietuvos tradicinės ir moderniosios knygos tyrėjai dar ilgai turės darbo ir tikrai bus švenčiama pirmosios lietuviškosios knygos 500 metų sukaktis“.

Plenariniame posėdyje kalbėjusi Vilniaus universiteto bibliotekos Retų spaudinių skyriaus vedėja A. Braziūnienė pristatė Vilniaus universiteto bibliotekoje saugomų senųjų ir retųjų spaudinių ekspoziciją, su kuria, beje, konferencijos dalyviai turėjo išskirtinę galimybę susipažinti P. Smuglevičiaus salėje, nes netrukus ekspozicija iškeliavo į Tartu universiteto biblioteką,

UNESCO būstinę Paryžiuje ir Berlyno valstybinę biblioteką. Tai pirmasis bandymas Lietuvos knygų turtus pristatyti pasauliui, sakė pranešėja ir parodos autorė. Senąją Lietuvos knygą ji įvertino kaip kultūros europiškumo veidrodį. Lietuvai buvo lemta visų kelių ir kultūrų kryžkelės dalia. Vilnius, 1570 m. čia atidarytoji Jėzuitų akademijos biblioteka ir netrukus - Akademija, Vilniaus universitetas, nuo pat savo egzistavimo pradžios tapo kultūrų įvairovės ir jų tolerantiško sambūvio centru, garsiu visoje Europoje. Biblioteka per šimtmečius kaupė intelekto kultūros turtus, kuriuos, deja, ne visada pavykda išsaugoti ateities kartoms: biblioteka labai nukentėjo nuo gaisrų, karų ir grobstymų. Jubiliejinė paroda, pristatanti XVI-XVIII a. Lietuvos knygos istoriją Europai, buvo išbandymas ir Vilniaus universiteto bibliotekos darbuotojams, ir visai lietuvių knygotyros mokyklai. Dauguma ligšiolinių tyrinėjimų yra siauri teminiu ar chronologiniu požiūriais, stinga apibendrinimų, lietuvių literatūros ir knygos istorikai dar dalijasi į atskirus „cechus“, mažai pažįstame Lietuvoje leista ir vartotą kitakalbę knygą.

A. Braziūnienė paaikšino, kad parodoje siekta kompleksiskai pristatyti knygų ne vien lietuviškų, bet ir kitomis kalbomis XVI-XVIII a. istorijos tarpsnį. Parodos tikslas buvęs parodyti knygų atsiradimo Lietuvoje ištakas, atskleisti spaustuvių įsikūrimo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje seką, jų išsidėstymo geografiją, pristatyti reikšmingiausias jų išleistus leidinius, akcentuoti knygų lietuvių kalba raidą Mažojoje Lietuvoje ir Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, atskleisti XVI-XVIII a. Lietuvos knygų tematiką, reprezentuoti knygų iliustravimo ir knygrišties meną Lietuvoje. A. Braziūnienė teigė, kad parodos „atspirties tašku buvo pasirinkta nuostata, kad Lietuvos knygomis vadintini ne tik tie leidiniai, kurie buvo spausdinti istorinėje Lietuvoje (Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje), bet ir tie, kurie pasaulį išvydo už Lietuvos sienų, bet buvo parašyti ar parengti Lietuvos intelektualų“. Dabar, kai jau žinome apie svetur eksponuotos parodos sėkmę ir puikų įvertinimą, galime teigti, kad toks - europietiškas, ne siaurai tautinis - požiūris buvo raktas, atrakinęs Lietuvai duris į Europą, o Europai praskleidęs nežinomybės uždangą į Lietuvą. Kaip rašoma parodos kataloge, kurio pirmuosius egzempliorius trečią konferencijos dieną Šilutėje galėjo paimti į rankas konferencijos dalyviai, „dabar Vilniaus universiteto bibliotekoje yra sukaupta daugiau kaip 5 milijonai leidinių. Iš jų senųjų, XVI-XVIII a. leidinių, - apie 180 tūkstančių, per 200 tūkstančių rankraščių, apie 8 tūkstančius senųjų graviūrų. Šis kultūros paveldas svarbus ne vien tik Lietuvai, bet ir visai Europai, ypač Rytų ir Vidurio. Jis yra integrali XVI-XVIII a. Europos kultūros dalis“¹.

¹ Po konferencijos Vilniuje buvo organizuota išvyka į Mažąją Lietuvą. Parodos katalogas buvo specialiai atvežtas į Šilutę tiesiai iš spaustuvių.

Toliau konferencija pusantros dienos dirbo pasiskirsčiusi į dvi - knygos istorijos ir šiuolaikinių knyginkystės problemų - sekcijas. Nors konferencijos programoje² buvo numatyta, kad konferencija vyks anglų ir lietuvių kalbomis, iš tiesų buvo girdėti dar rusų, vokiečių, lenkų ir kitos dalyvių ir svečių gimtosios ar išmoktos kalbos. Knygos istorijos sekcijoje pranešėjai iš Lietuvos ir užsienio šalių nagrinėjo įvairius XVI-XIX a. Lietuvos knygos istorijos aspektus. Dr. G. Bense iš Hallės-Wittenbergo M. Lutherio universiteto Vokietijoje į auditoriją kreipėsi lietuviškai. Pranešėja pristatė naujausius pirmojo lietuviško giesmyno tekstų tyrimus, nagrinėjo vertimų bei originalo santykį įvairiuose giesmyno leidimuose. Dr. E. Meilaus (Lietuvos istorijos institutas) pranešimo tema - „Žemaitijos Kunigaikštystės miestelių knyginkai XVIII a.“, S. Lūžio iš Kauno Vytauto Didžiojo universiteto - „Žemaičių seniūnijos rinkiniai XVI-XVIII a.“. Vilniaus universiteto doc. S. Matulaitytės ilgamečių mokslinių tyrimų objektas - senieji Vilniaus kalendoriai. Pranešėja pateikė naujų duomenų apie XVI-XVII a. Vilniaus kalendorius. Talino pedagoginio universiteto doc. L. Aarma pranešimas „Prieš 410 metų Vilniuje išspausdintos estų katalikiškos knygos“, pagyventas iliustracinė medžiaga, priminė susirinkusiems Vilniaus, kaip kaimyninių šalių knygų leidybos lopšio, reikšmę. Dr. J. Trilupaitytė (Kultūros ir meno institutas) kalbėjo apie natų leidybą Lietuvoje XVI-XVII a. muzikinio gyvenimo požiūriu. Vilniaus universiteto Knygotyros katedros vyresnioji asistentė dr. A. Navickienė pristatė savo ir Britų bibliotekos Baltijos šalių ir Lenkijos kolekcijos kuratorės J. Zmroczek naujausius lietuviškų knygų rinkinio Britų bibliotekoje tyrinėjimus. Į konferenciją neatvyko T. Samoiliuk iš Baltarusijos kultūros universiteto, turėjusi skaityti pranešimą tema „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės baltarusių spausdinta knyga“, ir M.M. Feldmanas (Judaistikos studijų institutas Jeruzalėje, Izraelis). Jo atsiųstą pranešimą „Iš Vilniaus žydų spaustuvių istorijos“ perskaitė Vilniaus žydų muziejaus darbuotoja. Šios konferencijos dalies pranešimai pasižymėjo nagrinėjamų problemų įvairove, skirtingais požiūriais ir pateiktų faktų bei išvadų naujumu. Konferencijos dalyvius sudomino programon neįtrauktas Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Retų spaudinių skyriaus darbuotojos D. Baniulienės pranešimas apie sensacingą radinį - M. Mažvydo amžininko J. Seklucjano 1545 m. Karaliaučiuje išleistą „Katechizmu text prosty dla prostego ludu“. Šis leidinys retas, tai vienintelis egzempliorius Lietuvoje ir Lenkijoje, vienas iš nedaugelio kitose užsienio šalyse, be to, labai reikšmingas Lietuvos raštijos istorijai, nes būtent šiuo katekizmu naudojosi M. Mažvydas, rengdamas spaudai savąjį³.

Antrą dieną Knygos istorijos sekcijoje išklausti du pranešimai senųjų Lietuvos knygų meno temomis - dr. A. Paliušytės (Kultūros ir meno institutas) „Embleminės iliustracijos Jonušui Radvilai (1612-1655) dedikuotose leidiniuose“ ir J. Liškevičienės (Vilniaus dailės aka-

demija) „XVI a. pabaigos-XVII a. Vilniaus spaustuvių grafika“. Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Senų ir retų knygų skyriaus vedėjas dr. J. Tumelis, kalbėjęs apie pirmąsias Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės spausdintas knygas, suabejojo iki šiol nekvestionuotu teiginiu, kad Vilniaus kanauninko Martyno parengta ir 1499 m. Gdanske išspausdinta „Agenda“ laikytina pirmąja spausdinta Lietuvos knyga. Prelegento nuomone, šis titulas galėtų priklausyti dar XV a. paskutiniame dešimtmetyje Krokuvoje kirilica išspausdintoms keturioms knygoms, kurios, pasak dr. J. Tumelio, buvo parengtos Lietuvoje. Islandas S. Jónsson'as, atstovaujantis Lundo universiteto (Švedija) bibliotekai, pateikė spausdintą knygą Lietuvoje ir Islandijoje palyginamojo tyrimo duomenų. Pranešėjas akcentavo dviejų tautų istorijos paraleles ir dėl jų atsiradusias knygos raidos analogijas. Nors Krokuvos Jogailos universiteto prof. K. Bednarska-Ruszajowa konferencijoje nedalyvavo, susirinkusiems buvo perskaitytas jos pranešimas apie XIX a. pradžioje Vilniaus universiteto bibliotekoje profesorių skaitytas knygas (perskaitė Vilniaus universiteto bibliotekos darbuotoja I. Balčienė). Skaitymo istorija tebėra nauja, mažai Lietuvoje tyrinėta sritis. Kaimyninėje Lenkijoje šių tyrimų metodologija yra taikoma ir nuolat tobulinama. K. Bednarska-Ruszajowa, remdamasi rankraščiniais ir spausdintais šaltiniais, išnagrino aštuonių universiteto profesorių 1805-1816 m. lektūrą. Paskaitos Vilniaus universitete tuomet buvo skaitomos lenkų, prancūzų ir lotynų kalbomis, tad ir iš bibliotekos profesoriai ėmė knygas įvairiomis kalbomis. Mažiausiai buvo imama knygų lenkų ir lietuvių kalbomis, o daugiausia profesoriams rūpėjo jų srities traktatai. Chronologiniu požiūriu daugiausia skaitytos XVIII a. antrosios pusės bei to meto - XIX a. pradžios knygos. Profesoriai neskubėdavo gražinti knygų bibliotekai - kai kurie jas laikydavo ilgiau nei dešimt metų.

Apie lietuviškas knygas XVIII a. pabaigos-XIX a. pradžios vienuolynų bibliotekose kalbėjo Vilniaus universiteto Bibliotekininkystės katedros asistentas A. Pacevičius, rengiantis daktaro disertaciją apie vienuolynų bibliotekas Lietuvoje. Tyrėjas naudoja ir tradicinius, ir modernius analizės metodus. Šį kartą socialinės komunikacijos požiūriu mėginta pažvelgti į vienuolynų bibliotekas kaip į lietuviškų knygų platinimo bazę. A. Pacevičius nurodė pagrindines lietuviškų knygų saugojimo vietas pagal vienuolijų, vienuolynus ir etnopolitinių bei religinių atžvilgiu išsiskiriančius regionus, aptarė pagrindinę lietuviškų knygų tematiką, populiariausias knygas (vienuoliai ypač vertino K. Sirvydo „Žodyną“), lietuviškų knygų rinkinių formavimosi sąlygas, lituanistinę vienuolijų terpę.

Kitoje lygiagrečiai vykusioje sekcijoje buvo aptariamos šiuolaikinės knyginkystės problemos. Net trys pranešimai skaityti apie elektroninius leidinius - pasaulyje šiuo metu vieną aktualiausių, o Lietuvoje dar mažai aptariamą temą. Prof. T. Wilson'as iš Šefildo universiteto (Didžioji Britanija) kalbėjo apie elektroninės leidybos

poveikį knygos ateičiai. Prelegentas teigė, kad ji domina ne tai, kaip tradicinė knygų leidyba ir jų pirkimas didės ateityje ar kaip plėsis „Interneto“ vartojimas ir elektroninė leidyba, o tai, kaip pastaroji paveiks spausdintą knygą. Elektroninė leidyba yra dar naujas reiškinys, apie jį nėra sukaupta pakankamai statistikos duomenų, kad jų pagrindu būtų galima daryti apibendrinimus ir prognozes, todėl profesorius kalbėjo apie abstraktesnes tendencijas. T. Wilson'o nuomone, ne visoms publikacijoms kompiuterių tinkluose galima rasti analogų tarp tradicinių spausdintų leidinių rūšių. Tačiau vis daugiau randasi elektroninių „pakaitalų“, t.y. elektroninių leidinių, kurie savo turiniu ir struktūra panašūs į spausdintus: enciklopedijos, informacijos rinkiniai, vadovėliai, elektroniniai žurnalai, reklaminiai leidiniai, netgi grožinė literatūra. Elektroniniai leidiniai teikia ir tai, ko negali pasiūlyti spausdintos knygos: interaktyvumą, galimybę operatyviai atnaujinti informaciją, paskleidimo greitį, paplitimą visame pasaulyje per WWW. Be to, elektroniniai leidiniai yra pigesni. Tačiau ši produkcija prieinama tik nedidelei vartotojų auditorijai, tiems, kurie gali prieiti prie kompiuterių ir jų tinklų. Apibendrinamas šiuolaikinės knygų leidybos tendencijas, pranešėjas sakė, kad, jo nuomone, tradicinė knyga išliks jau vien todėl, kad egzistuoja jos rinka. Be to, yra ir ateityje bus žmonių, kurie nejaus poreikio naudotis kompiuteriais ir jų teikiama informacija. Spausdinta knyga yra portatyvi, patogi, jai nereikia jokios papildomos įrangos, be to, estetiškai patraukli ir stimuliuojanti vaizduotę. Tačiau elektroniniai leidiniai ateityje, pasak T. Wilson'o, bent iš dalies išstums tam tikrus literatūros tipus: informacinius leidinius, enciklopedijas, mokslo žurnalus ir mokomąsias knygas. Apie knygos evoliuciją nuo molio lentelių iki virtualios realybės kalbėjo dr. A. Boekhorst'as iš Amsterdamo universiteto (Nyderlandai). A. Boekhorst'as yra TEMPUS projekto, kuriame dalyvauja Lietuvos akademinių bibliotekos, kontraktoriaus, neblogai pažįstantis mūsų šalies bibliotekininkystę. Su Lietuva susijęs ir lietuvių kilmės amerikietis E. Valauskas, elektroninio žurnalo „First Monday“ redaktorius ir leidėjas, IFLA profesinės tarybos narys. Nors E. Valauskas ir nemoka lietuvių kalbos, jo pranešime buvo daug analogijų tarp M. Mažvydo kreipimosi į „Katekizmo“ skaitytojus ir šiuolaikinių elektroninių leidinių leidėjų ir autorių siekimo užmegzti glaudesnius ryšius su savo skaitytojais. „M. Mažvydas būtų aktyvus „Interneto“ šalininkas, - teigė pranešėjas, - nes jis gerai suvokė, kad be skaitytojo knyga negali gyventi“. Pasak E. Valausko, „Internetas“ yra skaitymo stimulus. Tai liudija kai kurie tyrimai, atlikti JAV mokyklose. Jis pritarė T. Wilson'o nuomonei, kad elektroniniai leidiniai pirmiausia vertinami už interaktyvumą ir operatyvumą. Šiame pranešime taip pat kalbėta apie informacijos laisvės ir teisės į informaciją garantavimo svarbą. Bibliotekininkai daugelyje pasaulio šalių yra karščiausi informacijos laisvės gynėjai, o neilga „Interneto“ istorija liudija politikų bandymus reguliuoti ir

apriboti informacijos perdavimą tinklais. Prieš kelis dešimtmečius JAV bibliotekininkai priėmė dokumentą „Laisvė skaityti“, kuriame sakoma: „Komunikacijos laisvė yra būtina laisvai visuomenei ir kūrybiškai kultūrai išsaugoti, knygos yra vieni galingiausių laisvės instrumentų“. Šie žodžiai puikiai tinka ir „Internetui“, teigė E. Valauskas.

Naujų komunikacijos priemonių naudojimo kultūros paveldui išsaugoti tema kalbėjo Vilniaus universiteto doc. E. Macevičiūtė bei Vilniaus universiteto bibliotekos direktorės pavaduotoja I. Krivienė. Jos supažindino su UNESCO remiamu Vilniaus universiteto bibliotekos lobių pristatymo kompaktiniame diske projektu.

Vilniaus universiteto doc. V. Stonienė, kurios mokslinio darbo objektas yra XX a. lietuvių knygos istorija, kalbėjo apie knygos būklės Lietuvoje 1940-1990 m. tyrinėjimą. Tai labai prieštaringas, dar sunkiai įvertinamas laikotarpis, kai klestėjo valstybinis centralizmas ir partinė cenzūra, o kita vertus - lietuvių kūrėjų, inteligentų ir leidėjų pastangomis buvo siekiama pateikti respublikos skaitytojams vertingiausių knygų. Būta nesubalansuoto pasiūlos-paklausos mechanizmo, todėl atsirado knygų deficitas, nors tuo pat metu neaktualios daugiatūkstantiniais tiražais leidžiamos knygos ir brošiūros likdavo nerealizuoti. Doc. O. Janonis kalbėjo apie lietuviškos knygos bibliografinę apskaitą tarptautiniu požiūriu. Pranešėjas išnagrino lietuviškos knygos repertuarinės bibliografijos raidą ir dabartinę būklę, akcentavo, jog būtina plėsti nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos valstybinę programą.

Įvairius knygų leidybos politikos klausimus nagrinėjo prof. K. Migoń'is iš Vroclavo universiteto (Lenkija), Vilniaus universiteto Knygotyros katedros vyresnysis asistentas dr. R. Misiūnas ir Atviros Lietuvos fondo Leidybos programos direktorė G. Baurėnienė, o informacijos priemonių reikšmę knygų rinkai konkrečiau knygos pavyzdžiu - VU Knygotyros katedros doc. J. Zinkevičienė. Prof. K. Migoń'is - pripažintas pasaulyje knygotyros autoritetas. Jo knyga „Mokslas apie knygą“ išversta į daugelį kalbų ir naudojama daugelio šalių, tarp jų ir Vilniaus universitete. Atstovaujantis solidžiai K. Glombiowski'o įkurtai lenkų knygotyros mokyklai ir šiaudien vadovaujantis garsiam Knygos institutui Vroclavo universitete, prof. K. Migoń'is kalbėjo knygų politikos šiauriniame pasaulyje tema. Apibūdindamas knygos politikos sąvoką, profesorius pažymėjo, kad jos samprata įvairiais laikotarpiais ir įvairiose šalyse skyrėsi, tačiau visur ir visada knyga, kaip galinga komunikacijos ir švietimo priemonė, buvo politinių struktūrų ir veikėjų dėmesio lauke. Knygos politiką galima įžvelgti visur: valstybės, tarptautinėse organizacijose, nevyriausybiniuose organizacijose, kultūros institucijose, vietos organizacijose. Knygos politika rodo ir didžiosios, pasaulinės, ir lokalsios politikos pasaulį. Ji apima bendrąsias filosofines nuostatas ir programas bei specifines jų įgyvendinimo procedūras, kurios, ironiškai konstatavo profesorius, ne visuomet atitinka vienos kitas.

Auditoriją sudomino R. Misiūno lakoniškai pateikta Lietuvos knygų leidybos situacija 1990-1996 metais. Pranešėjo teigimu, knygų leidybos situaciją sunku sureguliuoti dėl patikimų statistikos duomenų stokos, nes dalis leidinių nepatenka į apskaitą. Knygų leidybos permains prasidėjo dar 9-ojo dešimtmečio pabaigoje: pradėta leisti knygas autorių lėšomis, susilpnėjo ir buvo panaikinta cenzūra, vyko politinio ir socialinio gyvenimo pokyčiai, su leidyba susijusių įstatymų pakeitimai, pagaliau - Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas ir perėjimas prie laisvos rinkos. Nagrinėjamo laikotarpio pradžioje leidyba tapo pelningu verslu ir per trumpą laiką labai padaugėjo leidyklų ir leidėjų. Pranešėjo nuomone, 1990-1992 m. galima vadinti leidybos bumo ir laukinio kapitalizmo leidyboje laikotarpiu. Didžiuliais tiražais leidžiamos knygos buvo greitai išperkamos, komerciniai leidėjai ir leidyklos gavo greit didelį pelną. Per tuos metus susiformavo ir nauja leidybos struktūra, apimanti leidyklas ir leidėjus, nuosavybės požiūriu - privačias, valstybinių institucijų, aukštųjų mokyklų ir kitas įstaigas. R. Misiūnas įvardijo ir svarbiausius leidybos sričių pokyčius: labai didelė mokomosios ir grožinės literatūros lyginamoji dalis visame produkcijos sraute, vertimų dominavimas. Nerimą kelia mokslinės literatūros ir enciklopedijų bei žinyrų leidybos mažėjimo tendencija. Iki šiol didžiausias leidybos Lietuvoje mecenatas buvo valstybė. „Mūsų leidybos repertuaras būtų daug skurdesnis, jei ne Atviros Lietuvos fondo veikla“, - baigdamas sakė R. Misiūnas. Apie ją susirinkusiems plačiau papasakojo G. Baurėnienė. Atviros Lietuvos fondas (ALF) įsteigtas Vilniuje 1990 m. spalio mėnesį, nuo tada vykdo ir leidybinę veiklą. Fondas siekia „leisti tokias knygas, kurios skatintų kritinį mąstymą, įvairių kultūrų tarpusavio supratimą, aukštąjį humanitarinį išsilavinimą, įtvirtintų atviros visuomenės idėjas ir vertybes, teiktų teorinių žinių, būtinų visuomenės pereinamuoju laikotarpiu“. ALF Leidybos programos direktorė sakė, kad jų strategija - kuo daugiau funkcijų palikti patiems leidėjams, „ugdyti ir skatinti stiprią, įvairią ir nepriklausomą leidybos pramonę kaip gyvybiškai būtiną kiekvienos atviros pilietinės visuomenės sudedamąją dalį“. ALF pats knygų neleidžia: jis paprastai sumoka už autoriaus teises, finansuoja vertimą, konsultacijas, redagavimą ir remia leidybą vienoje iš Lietuvos leidyklų, taip pat sudaro sąlygas parduoti knygas už mažesnę, prieinamą, kainą. Svarbi veiklos dalis - knygų leidėjų ir platintojų mokymas, kvalifikacijos kėlimas. G. Baurėnienė papasakojo, kad 1997 m. ALF atskiros leidybos programos buvo sujungtos į vieną ir jos prioritetai bus kiek kitokie: greta „importinio“ mokymo bus siekiama sukurti vietinę mokymo instituciją, atvirą užsienio ekspertams. Tai turėtų būti Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas.

Dvi konferencijos darbo dienos buvo labai intensyvios. Iš viso išklausti 24 pranešimai, daugybė pasisakymų, vyko diskusijos, netilusios ir už konferencijų salių durų.

Konferencija baigėsi išvyka po Mažosios Lietuvos lietuviškos knygos istorijos vietas. Nors dėl biurokrati- nių kliūčių nepavyko aplankyti pirmosios lietuviškos knygos gimtinės ir jos autoriaus gyventų vietų dabartinėje Kaliningrado srityje, kelionė tikrai buvo turininga. Šilutės link keliuota panemune, aplankant Rambyno kalną, netoliese esančias kapines, kuriose ilsisi Vydūnas ir M. Jankus, Bitėnus, kur veikė M. Jankaus spaustuvė. Kitą dieną išvažiuojamosios sesijos dalyviai praleido Šilutėje, kur F. Bajoraičio viešojoje bibliotekoje aptarė konferen- cijos rezultatus. Prof. M. Lott iš Talino pedagoginio uni- versiteto, A. Boekhorst'as, prof. J. Dunin'as iš Lenkijos, Vestfoldo grafystės (Norvegija) bibliotekos direktorius I. Haug'as, kiti kalbėjusieji šiltai atsiliepė ir apie konfe- renciją, ir apie išvyką. Pažymėtina, kad užsienio svečiai patys buvo aktyvūs lietuviškosios knygos jubiliejaus mi- nėjimo organizatoriai: prof. M. Lott iniciatyva 1997 m. balandžio mėn. 24-25 d. Taline įvyko tarptautinė konfe- rencija „Knyga vienija“, kurią parėmė Lietuvos Respub- likos ambasada Estijoje; I. Haug'as Norvegijoje organi- zavo parodą „Kelias į laisvę: Lietuvos istorija per kny- gas“, kuri vėliau keliavo į Daniją ir Švediją⁴.

Specialiai konferencijai Šilutės viešojoje bibliotekoje buvo surengta paroda „Senoji Šilutės knyga“, išleistas dailus kvietimas-programa. Bibliotekos direktorės D. Už- pelkienės ir jos kolegų iniciatyva ir pastangomis lietu- viškosios knygos metai Šilutėje buvo ypač turtingi rengi- nių. Už juos, jau pasibaigus lietuviškosios knygos me- tams ir susumavus konkurso geriausių metų renginių re- zultatus, Šilutės F. Bajoraičio viešoji biblioteka buvo ap- dovanota Pirmosios lietuviškos knygos 450 metų sukak- ties minėjimo valstybinės komisijos pirmąja premija ir atminimo medaliais⁵. Išvažiuojamosios sesijos dalyviai dalyvavo ceremonijoje, atidengiant paminklinę lentą, skelbiančią, kad čia Karlas Sekuna 1858 m. įkūrė pirmą- jį Šilutės knygyną su knygrišykla, vėliau priklausiusį jo sūnui Otui, įsteigusiam ir spaustuvę, bei vaikaičiams Ar-

tūri ir Oskarui. Knygynas 1937 m. buvo perkeltas į pa- statą Tilžės g. 5, kur veikė iki 1944 metų. Išskilmėse daly- vavo ir vietos valdžios atstovai, ir šilutiškių deputatas Sei- me V. Martišauskas, susirinkusiuosius linksmo saviveik- lininkai, nemaža dėmesio parodė vietos spauda.

Iš Šilutės išvykos dalyviai keliavo į Ventės ornitolo- gijos stotį ir Kintus, kur aplankė Vydūno muziejų. Prie- kulėje apžiūrėjo I. Simonaitytės memorialinį muziejų, o Klaipėdoje - Mažosios Lietuvos istorijos muziejų. Visą kelionę apie lankomas vietas, jų sąsajas su lietuvių kny- gos istorija pasakojo nenuilstantys - D. Kaunas ir į anglų kalbą jo pasakojimą svečiams vertusi E. Macevičiūtė.

Tarptautinė knygotyros konferencija buvo išsamiai nušviesta žiniasklaidoje. Pasibaigus konferencijai Vilniu- je, buvo surengta spaudos konferencija, kurioje dalyva- vo radijo, televizijos ir svarbiausių šalies dienraščių ir savaitraščių žurnalistai. Konferencijos pranešimai ir iš anksto konferencijai užsakytieji straipsniai paskelbti 32- ajame ir 33-ajame „Knygotyros“ mokslo darbų tomuo- se, tad su jais susipažinti gali ir visuomenė. Apie konfe- renciją pasirodė nemažai atsiliepimų profesinėje⁶, res- publikinėje⁷, miestų ir rajonų⁸ bei užsienio⁹ spaudoje, ki- tokiuose leidiniuose¹⁰. Apie konferenciją buvo galima su- žinoti „Internet“¹¹.

Apibendrinant tris dienas vykusią intensyvią kon- ferencijos programą, galima teigti, jog Lietuvos knygo- tyrininkai ir jų užsienio kolegos deramai paminėjo M. Mažvydo „Katekizmo“ 450-ąsias metines. Pranešimus pristatė autoritetingi ir žymūs knygotyros, knygos, lite- ratūros ir meno istorijos specialistai, klausytojų audito- rija buvo išmananti ir reikli, o kultūrinė ir pažintinė pro- grama padėjo tiesiogiai pajusti Mažosios Lietuvos - mū- sų knygos ištakų - dvasią. Konferencija pasižymėjo aukštu moksliniu lygiu ir puikia organizacija. Lietuvos knygoty- ros mokykla pademonstravo, kad ji nė kiek nenusilei- džia europiniams standartams.

vienas iš centrų // Mokslo Lietuva. - 1997, spal. 8, p. 5; Tarptautinė knygotyros konferencija // Voruta. - 1997, rugs. 13-19, p. 11; Žemaitytė A. Nuo „Katekizmo“ iki šių dienų knygotyros // Respublika. - 1997, rugs. 23.

⁴ Černeckis J. Koks buvo Lietuvos žmogaus santykis su knyga // Žemaičių saulutė. - Plungė. - 1997, spal. 10, p. 2; Černeckis J. Tarptautinė knygotyros konferencija Vilniuje - reikš- mingas lietuviškos knygos metų renginys // Plungė. - 1997, lapkr. 11, p. 4; Kaunas D. Knygotyrininkų padėka // Pama- rys. - Šilutė. - 1997, spal. 25; Lauraitis A. Tarptautinė kny- gotyros konferencija // Klaipėda. - 1997, rugs. 27; Lietuv- ninkaitė N. Unikali dedikacija knygos metams // Kauno diena. - 1997, spal. 31; Martyno Mažvydo pirmosios lietu- viškos knygos 450 metų jubiliejui // Pamaris. - Šilutė. - 1997, rugs. 27; Paulauskaitė Z. Kelionė į Mažąją Lietuvą // Že- maičių saulutė. - Plungė. - 1997, spal. 10, p. 3; Skierienė V. Šiuolaikinių knyginkystės problemų sekcija // Žemaičių saulutė. - Plungė. - 1997, spal. 10, p. 3; Skutuliene S. Šilu- tėje - mokslininkai iš dešimties šalių // Pamaris. - Šilutė. - 1997, spal. 1.

¹ Senoji Lietuvos knyga XVI-XVIII a.: parodos katalogas / Vilniaus universiteto biblioteka. - Vilnius: Baltos lankos, 1997. - P. 4.

² Tarptautinė knygotyros konferencija: skirta pirmosios lietu- viškos knygos 450 metų sukakčiai, Vilnius, 1997 m. rugsė- jo 24-28 d.: [programa]. - Vilnius, 1997. - 12 p.

³ Išsamiau apie tai žr.: Baniulienė D. Surasta Mažvydo amži- ninko knyga // Tarp knygų. - 1997, Nr. 10, p. 16-17.

⁴ Išsamiau žr. interviu su parodos rengėju: „Duris pravėrus - eiti toliau“ // Tarp knygų. - 1998, Nr. 3, p. 7-9.

⁵ Žr.: Tarp knygų. - 1998, Nr. 2, p. 8.

⁶ Braziūnienė A. Tarptautinė knygotyros konferencija // Tarp knygų. - 1997, Nr. 11, p. 33-35; Navickienė A. Tarptautinė knygotyros konferencija Vilniaus universitete // Knygoty- ros katedra lietuviškos knygos metais. - Vilnius, 1998. - P. 36-40.

⁷ Balčienė I. Knygotyros baruose // Literatūra ir menas. - 1997, lapkr. 8, p. 5; Bleizgys G. Pirmosios lietuviškos knygos ju- biliejų mini knygotyryninkai // Lietuvos aidas. - 1997, rugs. 27, p. 3; Elekšis J. Vilnius buvo ne kultūros užkampis, o

⁹ Dunin J. Książkowe rekolekcje na Litwie // Nowe książki. - Warszawa. - 1997, Nr. 12, p. 73.

¹⁰ Navickienė A. Tarptautinė knygotyros konferencija Vilniaus

universitete // Knygotyros katedra lietuviškos knygos me- tais. - Vilnius, 1998. - P. 36-40.

¹¹ <http://daugenis.mch.mii.lt/atspindziai/>

Summary

International Conference of Book Science

Audronė GLOSIENĖ

In 1997, the 450 years' Anniversary of the First Lithua- nian Book was commemorated in Lithuania and world-wide. One of the important events was International Conference of Book Science held in Vilnius, September 24-28, 1997.

The conference was organized by the Department of Book Science, Vilnius University. The event was sponsored by the State Commission for the Commemoration of the First Lithuanian Book 450th Anniversary. Researchers and libra- rians from Germany, Poland, Great Britain, the Netherlands, USA, Norway, Lithuania, Estonia, Sweden attended the con- ference.

The plenary session was honored with greeting speeches delivered by professor V. Landsbergis, Chairman of the Sei- mas (Parliament) and Chairman of the State Commission for Commemoration of 450 Years Anniversary of the First Lithua- nian Book; Professor R. Pavilionis, Rector of Vilnius Uni- versity, Professor B. Juodka, Vice-Rector of Vilnius Uni- versity and President of Lithuanian Academy of Sciences and dr. R. Gudauskas, Dean of the Faculty of Communication, Vil- nius University.

The main plenary paper The Trends and Problems of Lit- huanian Book History Research was delivered by professor D. Kaunas. A. Braziūnienė, Head of the Department of Old and Rare Books at Vilnius University Library, presented the exhibition of the rare and old books which was prepared to be exhibited at UNESCO headquarters in Paris, Tartu University Library and Berlin State Library.

In the section of History of the Book dr. G. Bense (Ger- many) delivered a paper The texts of the first lithuanian song's book in the light of modern research. Two speakers, dr. E. Meilus and S. Lūžys, examined book collections and activities of book vendors in the Samogitian Duchy in the 16-18th cen- turies. Associate professor of Vilnius University S. Matulaity- tė spoke about ancient Vilnius calendars. Interesting presen- tations about Estonian books printed in Vilnius, Byelorussian books printed in Lithuania and Jewish printing houses in Vil- nius were presented by the guests from Tallinn, Minsk and Jerusalem. Dr. A. Navickienė (Lithuania) together with J.

Zmroczek (UK) examined Lithuanian book collection in Bri- tish Library. Dr. J. Trilupaitienė concentrated on printed mu- sic in the context of Lithuanian musical life in the 16-17th cen- tury.

During the second day of the conference 6 papers were delivered in the section of the History of the Book. Dr. A. Paliušytė (Institute of Culture and art, Lithuania) and J. Liš- kevičienė (Vilnius Academy of Arts) examined illustrations and graphics of the old Lithuanian books, dr. J. Tumelis presented his views on the circumstances and effects of the first Lithua- nian books in the Great Duchy of Lithuania. S. Jónsson com- pared the printed book in Lithuania and Iceland, and the pa- per by dr. K. Bednarska-Rusajowa (Jagiellonian University, Poland) was dedicated to the reading history research. A. Pa- cevičius, Vilnius University, reported on his investigation of Lithuanian books in the monastic libraries in the 18-19th cen- turies.

10 interesting papers were presented during two half- days in the Section of the Modern book Sector. Prof. T. Wil- son (University of Sheffield, UK), Drs. A. Boekhorst (Am- sterdam University) and E.J. Valauskas (USA) discussed the changes in the book sector in the light of electronic publis- hing, virtual reality and the right to read in the digital age. Prof. K. Migoń (Wroclaw University) touched upon the com- plicated issue of the book policy in the contemporary world. Dr. V. Stonienė, Dr. O. Janonis, Dr. J. Zinkevičienė, Dr. R. Misiūnas (Vilnius University) and G. Baurėnienė (Open So- ciety Fund-Lithuania) presented their views on contemporary Lithuanian book market, publishing and bibliographic control. I. Krivienė talked about the project of preservation of the old collection at Vilnius University Library in the framework of UNESCO programme „Memory of the World“.

After the intensive two-days' work, the conference dele- gates were offered an inspiring trip to the Lithuania Minor. Visits to Bitėnai, Šilutė, Klaipėda and other places where ma- ny of the Lithuanian book authors, publishers, printers and distributors lived and worked, made an excellent authentic il- lustration to the conference papers.